

Nr 49.

Ankom till riksdagens kansli den 18 april 1918 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts nådiga proposition angående lån till hushållningssällskapen för anskaffande och tillhandahållande av förädlade utsäden av vissa sädeslag ävensom av utsädespotatis samt en i ämnet väckt motion.

I en till riksdagen den 19 mars 1918 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 200, har Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen att

dels medgiva, att till hushållningssällskapen må utlämnas lån å sammanlagt 3 miljoner kronor för anskaffande och tillhandahållande under år 1918 av förädlade utsäden av vete, råg, korn och havre samt utsädespotatis i huvudsaklig överensstämmelse med de i statsrådsprotokollet av chefen för jordbruksdepartementet tillstyrkta grunder;

dels ock för ändamålet på tilläggsstat för år 1918 anvisa ej mindre under nionde huvudtiteln ett förslagsanslag, högst 30,000 kronor, än även, att utgå av tillfälliga lånemedel, under utgifter för kapitalökning ett förslagsanslag, högst 2,970,000 kronor.

Departementschefen har till berörda statsrådsprotokoll i ärendet anfört följande:

»Vid anmälan den 14 januari 1918 av de frågor, som berörde utgifterna under nionde huvudtiteln å tilläggsstat för år 1918, meddelade jag, att lantbruksstyrelsen inkommit med en framställning, att ett belopp av 3 miljoner kronor måtte anvisas till räntefria lån åt hushållningssällskapen för utlämnande av förädlade utsäden till jordbrukare.

Då ärendet vid nämnda tid icke erhållit erforderlig utredning, ansåg jag visst belopp för ändamålet böra beräknas i budgetsförslaget. Med beaktande att medel även borde beräknas för åtgärder, som kunde böra vidtagas med anledning av förväntade framställningar från produktionskommittén, har Kungl. Maj:t i propositionen nr 2 i punkten 35 under nionde huvudtiteln föreslagit riksdagen att till åtgärder för höjande av jordbrukets produktion å tilläggsstat för år 1918 beräkna ett förslagsanslag av 5 miljoner kronor.

Utlåtanden över lantbruksstyrelsens ovan omförmälda framställning, vilken är dagtecknad den 30 november 1917, hava numera avgivits av folkhushållningskommissionen den 10 januari 1918 och av produktionskommittén den 2 mars 1918.

Jag anhåller nu att få anmäla detta ärende.

Lantbruksstyrelsens framställning lyder sålunda:

»De med det stora världskriget förenade svårigheterna att införa livsmedel av alla slag hava mer än något annat påvisat vikten av att den inhemska livsmedelsproduktionen, och då i första rummet jordbruket, främjas och stödjdes. Förhållandena hava nödvändiggjort ransonering av livsförnödenheterna och visat, huru otillräcklig landets skörd är för framfödande av människor och djur, synnerligast i mindre goda år, och vikten av att allt göres, som kan öka densamma. Härvid gäller det givetvis i första rummet att befordra uppodlingen av ny jord till åker samt den redan odlade åkers ändamålsenliga behandling och framförallt rikliga gödsling. Men även andra åtgärder torde kunna och böra från statens sida vidtagas.

Den vid Svalöv med god framgång bedrivna växtförädlingen har åstadkommit nya sädesstammar, vilkas avkastning är de äldres betydligt överlägsen. Av nedanstående tabell, som upptager avkastningssiffrorna i medeltal för femårsperioder, dels för hela landet, dels för Malmöhus län, framgår, att skörderesultatet av de olika sädeslagen visa en stadig ökning, störst i fråga om vintersäden och större i Malmöhus län än i landet i sin helhet.

Riksmedelkör i deciton per hektar.

Medelskör i deciton per hektar,
Malmöhus län.

År	Höstsäd	Vårsträsäd	År	Höstsäd	Vårsträsäd
1880	13.0	13.1			
1885	13.5	13.3			
1890	14.2	13.1			
1895	14.3	13.6	1895	17.2	15.9
1900	15.1	13.2	1900	18.0	16.7
1905	14.8	12.7	1905	20.1	18.1
1910	16.5	16.0	1910	23.3	21.3
1915	16.7	15.3	1915	23.1	21.5

Att den bättre skötseln av jorden haft det största inflytande på omnämnda skördeökning, lider intet tvivel. Men säkerligen har ock det förädlade utsädet haft

ett icke oviktigt inflytande härpå. Detta synes framgå av det förhållande, att den i jämförelse med hela landet större skördeökningen är att finna i Malmöhus län, där Svalövsutsädena torde vara mera spridda än annorstädes och där jordens skötsel redan tidigt varit så god, att någon större förbättring under de senaste åren knappast är att räkna med.

Under sådana omständigheter synes det vara av betydelse för åstadkommande av en ökad sädesproduktion, att goda utsäden spridas så mycket som möjligt och göras tillgängliga även för det mindre jordbruket.

För detta ändamål anser lantbruksstyrelsen, att hushållningssällskapen borde anlitas såsom mellanhänder, och att lån borde beviljas dem för inköp och utlämning av goda sädesstammar till jordbrukare i huvudsaklig överensstämmelse med vad under innevarande år på grund av kungörelsen den 30 mars 1917 angående lån av statsmedel för anskaffande av utsädespotatis skett för tillhandahållande av dylik potatis. Härvid torde dock en begränsning rörande de kvantiteter, som få utlämnas till varje jordbrukare, böra ske. I likhet med vad som äger rum i fråga om lån till anskaffande av potatisutsäde torde penninglån till jordbrukarna icke böra ifrågakomma, utan hushållningssällskapen själva böra inköpa och utlämna utsädet till inköpspriset med tillägg av de oundgängliga kostnaderna för distribueringen, under det att låntagarna skulle vara skyldiga att till hushållningssällskapen avlämna vederbörliga förbindelser att dels använda utsädet för det därmed avsedda ändamålet dels ock erlägga betalning för detsamma enligt föreskrivna grunder.

Angående övriga villkor så torde för vårsädesutlämningen de, som stadgats för lånen till anskaffande av utsädespotatis, i huvudsak kunna tillämpas, även med avseende på tiden för återbetalningen. För anskaffande och utlämnande av utsäde av höstsäd instundande sommar synas hushållningssällskapen böra återbetala vad som icke för ändamålet använts den 1 oktober 1918 och lånetiden böra utsträckas till den 1 december 1919.

Det är självfallet att, om det med dessa åtgärder avses att för framtiden skaffa jordbruket förädlade utsäden, varje jordbrukare endast bör tilldelas en mindre del av det behövliga vårsädet, vilket han sedan själv må kunna föröka för att framdeles erhålla sitt hela behov av varan, men att, om redan under kommande år skall kunna erhållas en skördeökning av någon betydelse, större kvantiteter utsäde måste anskaffas och utdelas. Det torde dock, såsom ovan framhållits, vara lämpligt, att en begränsning sker av den till varje jordbrukare avsedda kvantiteten, på det de erforderliga lånebeloppen måtte kunna hållas inom rimliga gränser. Enligt lantbruksstyrelsens förmenande bör ingen erhålla mer än 500 kilogram av varje sädeslag vete, råg, korn och havre. Därjämte torde hushållningssällskapen i första rummet böra utdela förädlade utsäden till jordbrukare med mindre åkerareal, som icke redan innehava sådana utsäden, och först i händelse medel därutöver finnas tillgängliga till andra. Under sådana förhållanden torde ett belopp av 2 miljoner kronor för utlämnande av lån till inköp av vårsäd och 1 miljon till inköp av höstsäd kunna beräknas vara erforderligt. Härigenom torde omkring 40,000 deciton vårsäd och 20,000 deciton höstsäd kunna inköpas och utlämnas. Detta är visserligen ingen stor del av utsädeskvantiteten, då den endast motsvarar omkring 2 procent av utsädet såväl av höstsäd som av korn och havre, men enär dels förädlade utsäden på sina ställen redan äro spridda i ganska stor utsträckning, dels

ock den föreslagna begränsningen av 500 kilogram till varje rekvirent kommer att vålla, att endast de mindre jordbruken på detta sätt komma att erhålla hela sitt utsädesbehov, torde de ifrågasatta kvantiteterna icke bliva alldeles obetydliga.»

Folkhushållningskommissionen har anfört:

»Kommissionen är med lantbruksstyrelsen ense om önskvärheten av, att åtgärder vidtagas för anskaffandet av fullgott utsäde. Ävenså har kommissionen intet att erinra mot, att hushållningssällskapen anlitas såsom mellanhänder härvid. Genom att ställa rörelsekapital till hushållningssällskapens förfogande kommer sannolikt utsädesanskaffningen genom dessas bemedling att i väsentlig grad underlättas.

Enär en lånerörelse, sådan som den föreslagna, givetvis för hushållningssällskapen är förenad med en viss risk, och då detta torde kunna befaras verka hämmande på sällskapens beredvillighet att åtaga sig förmedlingsverksamheten, vill kommissionen ifrågasätta, huruvida icke rörelsekapital borde kunna ställas till hushållningssällskaps förfogande för anskaffande av utsäde, så att frihet inom lämpliga gränser lämnas hushållningssällskapen att för ändamålet förfoga över de tillhandahållna penningmedlen på sätt vederbörande sällskap finner ändamålsenligt.

Emot framställningen i övrigt har folkhushållningskommissionen intet att erinra.»

Produktionskommitténs utlåtande är av följande lydelse:

»Kommittén, som livligt behjertar syftet med lantbruksstyrelsens förslag att sprida förädlad utsäde bland rikets lantmän, finner för sin del, att detta syfte bäst främjas genom att rörelsekapital ställes till hushållningssällskapens förfogande för anskaffande av lämpligt utsäde med frihet för sällskapen att inom vissa gränser förfoga över de tillhandahållna medlen, på sätt vederbörande sällskap finner ändamålsenligt. Vad den av lantbruksstyrelsen föreslagna formen av räntefria lån beträffar, kan kommittén icke finna, att med de begränsade belopp, varom fråga är, räntefriheten i och för sig innebär tillräcklig uppmuntran för lantmännen för att motivera en sådan anordning. Även utan räntefrihet torde ändamålet lika väl kunna vinnas, om blott hushållningssällskapen anskaffa utsäde och tillhandahålla lantmännen detta under lämplig form, exempelvis mot accept eller vanlig skuldförbindelse att betalas efter skördens inbärgning med 5 procents årlig ränta. Vad beträffar de lån, som för ändamålet lämnas hushållningssällskapen av staten, synes därå böra bestämmas en jämförelsevis låg ränta, exempelvis 4 procent årligen, så att å den ränta, som sällskapen betinga sig av lantmännen för krediterad utsädesvara, uppkommer någon marginal till täckande av förvaltningskostnader och dylikt. I fråga om det sammanlagda belopp, som för ändamålet erfordras av statsmedel, torde detta, under förutsättning att medlens användning begränsas på sätt föreslagits, näppeligen behöva sättas så högt som lantbruksstyrelsen föreslagit.

I samband härmed vill kommittén med hänsyn till den under innevarande år begränsade tillgången å utsäde framhålla önskvärheten av att hushållningssällskapen icke, såsom tidigare förekommit, av det inköpta utsädet upplagra och magasinera partier för kommande års behov.»

Departements-
chefen.

I fråga om vikten av att vidtaga åtgärder för att inom landet i större utsträckning än vad f. n. är fallet sprida användandet av förädlade

utsäden av rena, rikt avkastande och för de särskilda orterna i avseende å härdighet, mognadstid m. m. lämpade sädessorter är jag fullt ense med lantbruksstyrelsen och de bägge hörda kristidsorganisationerna. Då dylika utsäden, rätt använda, visat sig i mycket väsentlig mån kunna öka spannmålsavkastningen i jämförelse med de ännu i stor utsträckning, förnämligast hos de mindre jordbrukarna, använda äldre lantsorterna, ligger i utsträckt användning av de förstnämnda en betydelsefull möjlighet att uppdriva åkerns avkastning, vilken möjlighet synnerligast under nuvarande för folkförsörjningen brydsamma tider synes mig icke böra lämna obegagnad.

Jag biträder även förslaget att för ändamålet anlita hushållningssällskapens medverkan och vill erinra, att det i fjol anordnade utlämnandet genom sällskapen av utsädespotatis med stöd av till sällskapen av staten lämnade räntefria lån givit ett tillfredsställande resultat och av lantmännen mottagits med intresse och erkännande.

I fråga om det sätt, på vilket statens medverkan vid denna utsädesförmedling skall anordnas, hava olika förslag framställts. Lantbruksstyrelsen har föreslagit, att ungefär samma system som det i fjol beträffande potatisutsädet begagnade nu skulle tillämpas, d. v. s. staten skulle lämna hushållningssällskapen räntefria lån för utsädesinköp, mot det att sällskapen tillhandahölle det inköpta utsädet till odlare, företrädesvis mindre, mot pris icke överstigande sällskapets självkostnader och mot räntefri återbetalning inom vissa angivna tider. Folkhushållningskommissionen och produktionskommittén hava åter förordat, att visst rörelsekapital skulle för ändamålet ställas till hushållningssällskapens förfogande med frihet för dessa sällskap att inom lämpliga gränser förfoga däröver, på sätt vederbörande sällskap funne ändamålsenligt. Den av de bägge kristidsorganisationerna sålunda förordade avvikelsen från lantbruksstyrelsens förslag åsyftar givetvis, att bereda hushållningssällskapen större frihet i fråga om förfogande över rörelsekapitalet än lantbruksstyrelsens förslag innebär. En sådan anordning synes mig dock, helst något förslag angående gränserna för förfoganderätten icke framställts, skola bliva till sin natur alltför obestämd. Synnerligast ifall därjämte enligt produktionskommitténs förslag ränta — låt vara efter viss begränsad procent — skulle krävas av lantmännen, torde man hava allt skäl att ställa sig tveksam i fråga om en dylik anordnings ändamålsenlighet.

I betraktande härav och då, som sagt, fjolårets system beträffande potatisutsädet visat sig i det stora hela ändamålsenligt, är jag benägen att i huvudsak ansluta mig till lantbruksstyrelsens nu förevarande förslag. Den förmån för lantmännen, som ligger i räntefriheten, synes

mig, om än ej av större betydelse, dock vara av det värde, att den bör medgivas. Då denna utsädesförmedling torde förorsaka sällskapen vissa kostnader för förvaltning m. m., som icke gärna kunna inräknas i självkostnaderna, samt även en viss risk är därmed förbunden, synes därjämte en provision av 1 procent böra i anslutning till produktionskommitténs förslag tillerkännas sällskapen.

Såsom av redogörelsen framgår, avser icke det framlagda förslaget utsädespotatis. Vid den tid, då lantbruksstyrelsens förslag avgavs, hade man också anledning antaga, att landets tillgång å potatis, jämväl till utsäde, skulle bliva ganska riklig. Förhållandena hava emellertid sedan dess förändrat sig därhän, att åtgärder för tillhandahållande i vår av potatisutsäde synas fullt motiverade. De synas böra anordnas i likhet med vad i fjol skedde, dock att hushållningssällskapen torde böra även å denna förmedling åtnjuta 1 procent provision.

För att ifrågasätta verksamhet för anskaffande och tillhandahållande av spannmåls- och potatisutsäde skall kunna erhålla en omfattning, som kan vara av någon större betydelse, torde anslaget icke böra inskränkas till lägre belopp än det av lantbruksstyrelsen för enbart spannmålsutsäde föreslagna eller 3 miljoner kronor. I enlighet med mina nyssnämnda förslag skulle, om hela detta belopp kommer till användning, 1 procent härav icke återbetalas till staten och en direkt kapitalutgift av 30,000 kronor sålunda komma att uppstå för statsverket.

Det synes mig icke lämpligt att nu angiva, att visst belopp skall utgå till vårsäd och potatis och visst belopp till höstsäd, utan torde användningen få bliva beroende av behovet i varje särskilt fall.

På grund av vad jag sålunda anfört och i anslutning till de genom kungörelsen den 30 mars 1917 meddelade föreskrifter angående lån av statsmedel för anskaffande av utsädespotatis anser jag följande grunder böra gälla för den nu ifrågasatta verksamheten:

Av statsmedel må till hushållningssällskap för anskaffande och tillhandahållande under år 1918 av dels förädlade utsäden av vete, råg, korn och havre till odlare, som finnas vara därav i behov samt företrädesvis dem, som hava mindre åkerareal, dels ock utsädespotatis åt odlare, som finnas vara i behov därav och i första rummet åt sådana, som äro villiga att utöka den vanliga arealen för sin potatisodling, utlämnas lån intill ett sammanlagt belopp av högst 3 miljoner kronor.

Ansökningar om lån må av hushållningssällskap ingivas till lantbruksstyrelsen, som har att efter prövning bestämma lånebeloppen. Beviljat lånebelopp utbetalas till hushållningssällskap av statskontoret mot hushållningssällskapets förskrivning.

Vad av till hushållningssällskap beviljat lån icke blivit för ändamålet använt, beträffande lån till utsäde av vårsäd eller potatis, före den 1 juli 1918 och beträffande lån till utsäde av höstsäd före den 1 november 1918, skall omedelbart återbetalas. Av det återstående lånebeloppet skola 99 procent såsom full betalning å lånet av sällskapet återbetalas vad beträffar lån till utsäde av vårsäd och potatis senast den 1 december 1918 och vad beträffar lån till utsäde av höstsäd senast den 1 december 1919.

Å lyftat lånebelopp må ränta icke beräknas för tid före de sålunda bestämda förfallodagarna, men för tid, som efter förfallodag förflyter intill dess betalning sker, skall gäldas ränta efter sex för hundra om året å det till betalning förfallna beloppet.

Hushållningssällskap åligger att till odlare utlämna medelst erhållet lån anskaffat utsäde av säd eller potatis till pris, icke överstigande sällskapets kostnader för detsamma, samt i varje fall mot förbindelse av odlaren att dels använda utsädet till sådd eller sättnings innevarande år och dels erlägga betalning för detsamma å tid, som hushållningssällskapet bestämmer men som icke må sättas tidigare än den 1 november 1918 för vårsäd och potatis och den 1 november 1919 för höstsäd.

Till en och samme odlare må ej utlämnas större mängd än 500 kilogram av vart och ett av sädeslagen vete, råg, korn och havre.

Lantbruksstyrelsen äger att vid beviljande av lån meddela de ytterligare föreskrifter, som må finnas erforderliga för kontroll å lånerörelsen och vad därmed sammanhänger.

De medel, som i fjol användes till lån för anskaffande av utsädespotatis, togos från det anslag av 150 miljoner kronor, som riksdagen anvisade såsom rörelsekapital för anskaffande och tillhandahållande av livsförnödenheter. Allenast frågan om räntefriheten underställdes då riksdagen. Motsvarande rörelsekapital å tilläggsstat för innevarande år under nionde huvudtiteln har emellertid beräknats allenast för folkhushållningskommissionens del, medan åter hela den nu ifrågasatta lånerörelsen avsetts att liksom potatisutsädeslånen i fjol handhavas av lantbruksstyrelsen. Vid avlåtandet av proposition nr 2 till innevarande års riksdag om tilläggsstat för 1918 förutsattes, att de för nu ifrågavarande ändamål erforderliga medel skulle beredas från det i tilläggsstaten beräknade anslag å 5 miljoner kronor till åtgärder för höjande av jordbrukets produkter. Med hänsikt till att nu avsedda medel å 3 miljoner kronor, fränsett 1 procent av beloppet, äro avsedda att till statsverket återbetalas inom loppet av detta och nästkommande år, tillåter jag mig emellertid — efter erinran att genom av innevarande års riksdag redan fattade beslut blivit till åtgärder för höjande av jordbrukets produktion

anvisade belopp, vida överstigande den därför å tilläggsstaten för 1918 beräknade summan — föreslå, att av det för förevarande lånerörelse erforderliga beloppet, 3 miljoner kronor, anvisas å tilläggsstat för 1918 dels under nionde huvudtiteln ett förslagsanslag å högst 30,000 kronor och dels, att utgå av tillfälliga lånemedel, under utgifter för kapitalökning ett förslagsanslag å högst återstående 2,970,000 kronor. I fråga om täckandet av den sålunda uppkommande utgiften kommer chefen för finansdepartementet att under riksdagens lopp framlägga erforderliga förslag.»

Motion.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren väckt motion, nr 103, av herr *Larson, Edward*, vari hemställts, att riksdagen ställer ett förslagsanslag av tvåhundra tusen kronor till Kungl. Maj:ts förfogande att utgå under innevarande år, för att, i form av bidrag till inköp av utsäde, tilldelas mindre lantbrukare med svag ekonomi.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd härför hänvisas till motionen.

Utskottet.

På framställning av Kungl. Maj:t medgav förliedet års riksdag utlämnande till hushållningssällskapen av räntefria lån för inköp och tillhandahållande av utsädespotatis.

Kungl. Maj:ts förevarande förslag avser att genom utlämnande till hushållningssällskapen efter vissa i statsrådsprotokollet närmare angivna grunder av sådana lån bereda hushållningssällskapen tillfälle att inköpa och till självkostnadspris tillhandahålla jordbrukare förädlad utsäde icke blott av utsädespotatis utan jämväl av våra vanliga spannmålssorter.

Enligt vad erfarenheten givit vid handen torde användandet av förädlade och för de särskilda orterna av landet lämpliga utsädessorter otvivelaktigt vara en viktig faktor att räkna med för utvinnande av bästa möjliga resultat av produktionen. Angelägenheten att särskilt med hänsyn till rådande livsmedelsknapphet åtgärder vidtagas, vilka äro ägnade att befordra spridande av sådana sädens ökade användning, torde därför ligga i öppen dag. Då det i Kungl. Maj:ts förevarande proposition framställda förslaget synes utskottet böra i nämnda avseende bliva av stor betydelse, tvekar utskottet icke att i huvudsak biträda detsamma.

På sätt framgår av ovanstående skall enligt förslaget ifråga lån kunna utlämnas för anskaffande och tillhandahållande av uteslutande förädlade utsäden. Då emellertid för de särskilda orterna lämpliga förädlade utsädessorter icke torde finnas att i tillräcklig mängd tillgå inom landet, håller utskottet före, att i de fall, då förädlad utsäde icke kan

erhållas, lån jämväl bör kunna beviljas för inköp och tillhandahållande av annat lämpligt utsäde. Utskottet har här nedan vidtagit härav påkallad förändring i det föreliggande förslaget.

Vad angår den i ämnet väckta motionen så torde det därmed åsyftade målet vinnas genom ett bifall till vad utskottet här ovan tillstyrkt, varför något yttrande härutöver icke torde påkallas från utskottets sida.

Under åberopande av det anförda får utskottet hemställa,

1) att riksdagen må i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande framställning

dels medgiva, att till hushållningssällskapen må utlämnas lån å sammanlagt 3 miljoner kronor för anskaffande och tillhandahållande under år 1918 av förädlade eller eljest för orten lämpliga utsäden av vete, råg, korn och havre samt utsädespotatis i huvudsaklig överensstämmelse med de i statsrådsprotokollet av chefen för jordbruksdepartementet tillstyrkta grunder;

dels ock för ändamålet på tilläggsstat för år 1918 anvisa ej mindre under nionde huvudtiteln ett förslagsanslag, högst 30,000 kronor, än även under utgifter för kapitalökning ett förslagsanslag, högst 2,970,000 kronor.

2) att den av herr Larson i ämnet väckta motionen må anses besvarad genom vad utskottet här ovan anført.

Beträffande sättet för anskaffande av ovan sistnämnda belopp torde statsutskottet framdeles komma att avgiva förslag.

Stockholm den 18 april 1918.

På jordbruksutskottets vägnar:

RAOUL HAMILTON.

Närvarande: Hrr greve Hamilton, Paulson, Holmquist, Fahlén, Hellström, greve Wachtmeister, Nilsson i Tånga, Öberg, Johansson, Nilsson i Landeryd, Lundström, Sävström, friherre Silfverschiöld, Magnusson och Norin.